

Інформаційна довідка про досвід організації та функціонування ветеранської патронатної служби у зарубіжних державах*

Вступ.

Світова спільнота має значний досвід законодавчого забезпечення порядку створення та функціонування систем соціального захисту військовослужбовців, у тому числі звільнених (демобілізованих) із військової служби¹. У переважній більшості держав нормативні положення про соціальні гарантії для ветеранів містяться в: законах про військову службу та / або про захист ветеранів; указах про збройні сили; військових статутах тощо. Самостійну законодавчу регламентацію мають заходи соціального захисту та супроводу ветеранів з інвалідністю, отриманою під час військової служби, а також заходи вшанування пам'яті за загиблими. Водночас сучасні тенденції розвитку законодавства про статус ветеранів свідчать про прийняття норм або законодавчих актів, відповідно до яких передбачені заходи забезпечення (сприяння) переходу військовослужбовців від військової служби до цивільного життя.

Для України зарубіжний досвід реалізації соціальних програм для ветеранів, які, серед іншого, передбачають заходи супроводу (патронату), становить особливий інтерес.

Основна частина.

У низці держав законодавство з питань соціальних гарантій демобілізованим військовослужбовцям (ветеранам) містить норми про надання послуг супроводу / патронату задля сприяння адаптації ветеранів до цивільного життя. Види супроводу, умови його надання та коло суб'єктів, яким він обов'язково надається, різняться. Супровід може надаватися: всім категоріям демобілізованих військовослужбовців (Держава Ізраїль, США); певним категоріям демобілізованих (ветеранам з інвалідністю – Канада, Хорватія, або ветеранам, які опинилися у скрутних життєвих обставинах – Велика Британія); у вигляді окремих видів заходів у межах адаптації (Південна Корея, Велика Британія). Супровід зазвичай є обов'язковим елементом низки соціальних послуг (визначених законодавством), що надаються демобілізованим військовослужбовцям, зокрема під час: психологічної та медичної реабілітації; працевлаштування осіб з інвалідністю; надання допомоги в пошуках та облаштуванні житла для осіб з обмеженими фізичними можливостями. Супровід може надаватися у формах: нагляду і контролю за фінансами, страховими виплатами, пенсіями одиноких ветеранів похилого віку; надання консультацій правового характеру щодо прав і гарантій.

У *Великій Британії* відповідно до Закону про збройні сили (2021 року) укладається Угода про Збройні Сили (The Armed Forces Covenant)², в якій

¹ У законодавстві зарубіжних держав для позначення осіб, які звільнилися з військової служби, застосовуються різні терміни: ветерани; демобілізовані військовослужбовці; військовослужбовці резерву тощо.

² Armed Forces Covenant. URL: <https://www.armedforcescovenant.gov.uk/> (дата звернення: 25.10.2023)

ззначаються засади державної політики щодо формування гідного ставлення до тих, хто проходив службу, та їхніх сімей задля уникнення дискримінації колишніх військових порівняно з іншими громадянами при отриманні державних чи комерційних послуг. На її підставі розробляються стратегії ветеранської політики³. Структурно британську систему організації адаптації ветеранів і членів їхніх сімей можна поділити на дві складові: заходи підтримки переходу від військової служби до цивільного життя та заходи підтримки, яку демобілізовані військовослужбовці отримують до кінця життя. Організацію та контроль за реалізацією послуг здійснює Служба адаптації військовослужбовців (Defence Transition Services, DTS)⁴. Супровід може передбачатися в таких заходах адаптації: здобуття освіти за навчальними програмами, отримання пільг для здобуття освіти; участь у спеціальних програмах з охорони здоров'я; направлення на відповідну роботу або сприяння у працевлаштуванні (професійна підготовка й допомога в пошуку роботи); отримання інформаційних консультацій щодо вирішення житлових питань; фінансовий менеджмент. Уряд підтримує постійний дослідницький онлайн-проект «Map of Need» («Карта потреб»), розроблений Північним дослідницьким хабом щодо стану ветеранів та членів їхніх сімей (фінансується Міністерством оборони). Застосунок простий у використанні й дозволяє ветеранам, які подали заявку, визначити доступні сервіси в регіоні проживання. Держава таким чином здійснює розподіл фінансування на програми підтримки ветеранів згідно із запитом. До найбільш затребуваних віднесено програми з надання психологічної допомоги (лікування від залежності, депресій, психосоматичних захворювань)⁵.

В *Ізраїлі* з метою інтегрування ветеранів військової служби до цивільного життя створено Управління і фонд допомоги солдатам, звільненим із військової служби (функціонує у складі Міністерства оборони)⁶. Відповідно до Закону про інтеграцію демобілізованих військових⁷ особам надаються різноманітні послуги протягом п'яти років із дати звільнення зі строкової служби (окремим категоріям – строком на десять років). До основних напрямів діяльності Фонду належать: консультування військовослужбовців і надання персонального супроводу; забезпечення працевлаштування; керування й контроль за депозитними рахунками, які фонд відкриває, та грантами, що виплачуються при звільненні; надання позик на житло; фінансування відкриття нового бізнесу тощо. В *Ізраїлі*

³ The strategy for our veterans valued contributing supported. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/755915/Strategy_for_our_Veterans (дата звернення: 25.10.2023)

⁴ Help for service leavers from Defence Transition Services. Ministry of Defence and Veterans UK.2020. URL: <https://www.gov.uk/guidance/help-and-support-for-service-leavers-and-their-families>.(дата звернення: 25.10.2023)

⁵ Coldefy M. (Irdes) The Evolution of Psychiatric Care Systems in Germany, England, France and Italy: Similarities and Differences. Health Economics (Questions d'économie de la santé) no 180, 2012/10. URL: <http://www.irdes.fr/EspaceAnglais/Publications/IrdesPublications/QES180.pdf> (дата звернення: 26.04.2023)

⁶ משרד הביטחון. מדינת ישראל, URL: <https://www.hachvana.mod.gov.il/Pages/default.aspx#carousel-header> (дата звернення: 25.10.2023)

⁷ תשנ"ד-1994. חוק קליטת חיילים משוחררים, URL: https://www.nevo.co.il/law_html/Law01/150_023.htm (дата звернення: 25.10.2023)

реабілітація осіб з інвалідністю, які проходили військову службу, включає заходи із працевлаштування. Їх реалізація є предметом відання Департаменту реабілітації Міністерства оборони⁸. Супровід здійснюється на всіх етапах: від допомоги та посередництва під час перевірки готовності роботодавця та його персоналу – до приїзду працівника, його підтримки та консультування в ході працевлаштування.

Збройні сили *Південної Кореї* вважаються однією з технологічно найдосконаліших та висококваліфікованих армій світу. Окрім воєнного відомства, до складу Уряду входить Міністерство у справах патріотів і ветеранів, яке реалізує державну політику щодо ветеранів. Базовим у законодавстві з питань державної підтримки ветеранів війни є Закон про почесне ставлення до ветеранів війни та створення пов'язаних із ними об'єднань⁹. Відповідно до статті 4 зазначеного Закону держава та органи місцевого самоврядування реалізують постійні програми щодо гідного ставлення та підтримки ветеранів війни. Окрім того, Закон про підтримку ветеранів¹⁰, який поширюється, у тому числі, на ветеранів Корейської війни, передбачає повне або часткове субсидування витрат ветерана, пов'язаних із набуттям освіти для соціальної адаптації, професійної освіти та професійного навчання, розвитку професійних навичок, або освітні пільги (для навчання у закладах вищої освіти). Найбільш активним учасником заходів із реінтеграції військовослужбовців до цивільного життя є соціально відповідальний бізнес. Окрім того, підтримка і супровід ветеранам надаються у працевлаштуванні або відкритті бізнесу шляхом надання преференцій, які передбачені податковим і соціальним законодавством.

У *США* на федеральному рівні ветеранська політика здійснюється Міністерством у справах ветеранів (US Department of Veterans Affairs)¹¹. Програми підтримки ветеранів пропонують спеціальні умови для колишніх військовослужбовців, у тому числі, супровід у сфері: охорони здоров'я; пенсійного забезпечення; страхування; освіти; працевлаштування; бізнесової діяльності; придбання житла (іпотечне кредитування); виплат по інвалідності й безробіттю; вшанування пам'яті та організації поховання. Так, Програми підготовки та працевлаштування ветеранів (VR&E) включають такі послуги: повна оцінка й визначення здібностей, навичок та інтересів для роботи; професійне консультування і планування реабілітації для інформування служб зайнятості;

⁸ URL: <https://shikum.mod.gov.il/rehabilitation/employment/employers#13> (дата звернення: 27.04.2023)

⁹ Act on honorable treatment of war veterans and establishment of related associations. URL: https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=53790&type=sogan&key=17 (дата звернення: 25.10.2023)

¹⁰ Support for veterans act. URL: https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=53793&type=sogan&key=17 (дата звернення: 25.10.2023)

¹¹ Public Law 100-527, October, 25, 1988 (An Act To establish the Veterans' Administration as an executive department, and for other purposes). URL: <https://www.congress.gov/100/statute/STATUTE-102/STATUTE-102-Pg2635.pdf> (дата звернення: 25.10.2023)

працевлаштування, професійне навчання, розробка резюме; допомога в пошуку та отриманні роботи тощо¹².

Адміністрація (департамент) з охорони здоров'я ветеранів (VHA)¹³ у складі Міністерства у справах ветеранів США є найбільшою інтегрованою структурою охорони здоров'я, яка забезпечує надання медичної допомоги ветеранам. Медичні центри VHA надають широкий спектр послуг, зокрема супровід, у тому числі юридичний, у сфері охорони здоров'я, який допомагає вирішувати будь-які питання медичного обслуговування ветеранів та їх утриманців.

Адміністрація з питань пільг для ветеранів (VBA)¹⁴ забезпечує надання різноманітних пільг і послуг ветеранам та їхнім родинам. Служба цього департаменту з питань пенсійного та фідучіарного обслуговування забезпечує нагляд (супровід) за реалізацією програм, що допомагають ветеранам війни, їхнім сім'ям долати фінансові труднощі, а також надають послуги із захисту щодо виплат для найбільш вразливих бенефіціарів, які через хворобу, травму або інвалідність, похилий вік не можуть керувати своїми фінансами самостійно. Служба з питань перехідного періоду та економічного розвитку цього департаменту забезпечує консультування та супровід ветеранів з метою створення економічних можливостей і забезпечення незалежності ветеранів та їхніх сімей шляхом розширення доступу до пільг, програм і послуг, які гарантують плавний перехід до цивільного життя. Служба з адміністративного перегляду здійснює правовий супровід і відповідає за реалізацію Закону про покращення та модернізацію апеляцій у справах ветеранів (2017 р.)¹⁵, забезпечує поточний процес розгляду претензій та апеляцій, займається задоволенням претензій.

Варто зазначити, що в законодавстві США термін «патронат» може застосовуватися для позначення послуг довготривалої опіки, як правило, медичного характеру. Програмою VA Medical Foster Home (MFH) запроваджено довгостроковий догляд вдома за ветеранами, які відповідають критеріям для перебування в будинку для людей похилого віку. Ветерани, які не можуть жити самостійно через медичні проблеми, не мають інших варіантів догляду, і які хочуть більш родинного, персоналізованого довгострокового догляду, можуть скористатися такими програмами. Медичні прийомні будинки – це приватні резиденції, де опікуни та доглядачі забезпечують догляд і нагляд за ветеранами. Програма у повному обсязі стартувала в 2008 році і наразі доступна в 43 штатах¹⁶.

¹² Department of Veterans Affairs / Veteran Readiness and Employment (VR&E). URL: <https://www.benefits.va.gov/vocrehab/> (дата звернення: 25.10.2023)

¹³ Department of Veterans Affairs/Veterans Health Administration. URL: <https://www.va.gov/health/aboutVHA.asp> (дата звернення: 25.10.2023)

¹⁴ Department of Veterans Affairs / Veterans Benefits Administration. URL: <https://benefits.va.gov/BENEFITS/about.asp> (дата звернення: 25.10.2023)

¹⁵ The Library of Congress's rs/H.R.2288 – Veterans Appeals Improvement and Modernization Act of 2017. URL: <https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/2288> (дата звернення: 25.10.2023)

¹⁶ Meghan Overdeep Foster Families for Veterans Keep America's Heroes in the Homes They Deserve. URL: <https://www.southernliving.com/news/veteran-foster-care-program> (дата звернення 26.10.2023)

Перебування в медичному прийомному будинку є менш фінансово обтяжливим для ветерана, ніж перебування в будинку для людей похилого віку.

Висновки.

Найбільш ефективною системою соціального захисту ветеранів є система, яка поєднує державні та суспільні програми підтримки ветеранів. США, де взаємодія між державою та ветеранською спільнотою (Спілка ветеранів США) має тривалу історію, є прикладом успішного функціонування багатокomпонентної системи підтримки сімей військовослужбовців і ветеранів. У тісній співпраці розроблені масштабні програми підтримки ветеранів, які комплексно розв'язують проблеми інтеграції військових у цивільне життя: реабілітаційні програми; освітні програми та програми працевлаштування (організації бізнесу). Так, створена у 2011 році організація психологічної та соціальної адаптації ветеранів (Polytrauma System of Care) є урядовою організацією із представництвами на місцях, вона тісно співпрацює з неурядовими (non-government) організаціями, що надають допомогу ветеранам і членам їхніх сімей. Найбільш відомою ветеранською організацією є Purple heart foundation (Фонд Пурпурового серця), яка об'єднує майже 20 тисяч волонтерів і має філії по всій країні¹⁷.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*

¹⁷ Обухов П., Гиманов О. Жовта стрічка та Пурпурове серце: як у США ветеранам війни та конфліктів допомагають. URL: <https://dumskaya.net/news/kak-v-ssha-obshchestvennyye-organizatsii-pomogayu-094460/> (дата звернення: 26.10.2023)